

*Нишанбаева М.А.*МЕКТЕПКЕ ЧЕЙИНКИ БИЛИМ БЕРҮҮ ТАРМАГЫНДА
СОЦИАЛДЫК ӨНӨКТӨШТҮК*Нишанбаева М.А.*СОЦИАЛЬНОЕ ПАРТНЕРСТВО В СФЕРЕ
ДОШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ*M. Nishanbaeva*SOCIAL PARTNERSHIP IN THE FIELD
OF PRESCHOOL EDUCATION

УДК: 37.036.5

Мектепке чейинки билим берүү жана социалдык өнөктөштүк тарбия берүүдө ар дайым өз кызматында негизги орунда деп эсептеп келишкен. Баланын руханий жан-дүйнөсүн өнүктүрүүдө социалдык өнөктөштүк аркылуу ишке ашырылат деп белгиленет. Көпчүлүк учурда мектепке чейинки курактагы балдарга социалдык өнөктөштүк аркылуу тарбиялоону камсыз кылуу азыркы учурдун талабы. Баланын объективдүү, жана субъективдүү себептери аныктоо менен социалдык мамилелер жүргүзүлүп келген. Бүгүнкү күндүн негизги талаптарынын бири катары бааланып, мектепке чейинки билим берүү жана социалдык өнөктөштүк негизги орунда турат. Баланын жүрүм-туруму, жасаган мамилеси, көз карашы бул тарбиянын өнүгүү процессинде негизги катары эсептөөгө болот. Баланын өсүп-өнүгүүсүндө ата-энелер, тарбиячылар, билим берүү жактар негизги маселени чечүү жактар экенине карабастан, тарбия берүү солгундап кеткен учурлар кездешпей койбойт. Баланын дүйнө тааным, өзүн-өзү тарбиялоосу бүгүнкү күндө көптөгөн көйгөйлөрдү жаратып келгендигин күбө болобуз. Балдардын билим, тарбия алуусу курактын өзгөчөлүктөрүнө байланыштуу.

Негизги сөздөр: бала, социалдык, мектепке чейинки, ата-эне, тарбия, өнөктөштүк, көйгөйлөр.

Дошкольное образование и социальное партнерство всегда считались центральными в образовании. Делается акцент на том, что развитие духовности ребенка осуществляется через социальное партнерство. В большинстве случаев обеспечение воспитания детей дошкольного возраста через социальное партнерство является современным требованием. Социальные отношения велись путем выявления у ребенка объективных и субъективных причин. Одно из главных требований сегодняшнего дня – придать большое значение письму, первоочередное значение имеют дошкольное образование и социальное партнерство. Характер проявления ребенка, установки и отношения можно рассматривать как ключ к улучшению качества в развитии этого воспитания. Несмотря на то, что родители и воспитатели являются залогом или гарантией развития ребенка, бывают стечения обстоятельств, когда воспитание ослаблено. Как мы можем заключить, что детское мировоззрение и самодисциплина создали сегодня в значительной степени много проблем. Воспитание детей зависит от возраста.

Ключевые слова: ребенок, социальность, дошкольный, родители, воспитание, партнерство, проблемы.

Pre-school education and social partnership have always been considered central to education. It is noted that the development of the child's spirituality is carried out through social partnership. In most cases, the provision of education to preschoolers through social partnership is a modern requirement. One of the

main requirements of today is the assessment of writing, preschool education and social partnership. The key to the development of this education can be considered the behavior of the child, attitudes and attitudes. Despite the fact that parents, educators and educators are the key to the development of the child, there are times when education is weakened. We see that the worldview of the child, self-education today creates many problems. Upbringing depends on age.

Key words: child, social, preschool, parents, upbringing, partnership, problems.

Азыркы учурда мектепке чейинки билим берүү тармагында социалдык жактан кызматташтык эң керектүү экенине карабай өзүбүзгө тиешелүү тармактар менен байланыш алсыз болуп жатат. Анкени бала тарбиялоо процессинде социалдык абал камсыздоо негизги орунда турат. Ар бир бала тарбиялаган мекемелер балдардын керектөөлөрү негизи орунда экенин эске алуу менен билим берүү тармагында социалдык абалды жакшыртууга багытталган иш-аракет жасоо орчундуу маселе экенине ынанабыз. Көпчүлүк учурда социалдык өнөктөштүк жөнүндө маалыматтарга кызматташтык негизги маселе экенине көңүл бөлүнбөй калган учурлар болот. Жашоодо ар кандай кырдаалга дуушар болгон балдарга социалдык жактан камсыздандыруу, аларга көңүл бөлүү зарыл көрүнүштөр экенин эске алуу милдетибиз катары эсептелет. Биздин келечек муун болгон жаш өспүрүмдөргө арналган социалдык өнөктөштүк иш-аракети ар бир мектепке чейинки билим берүү мекемесинде жүргүзүү мыйзамдуу көрүнүш. Ошол эле учурда социалдык теңсиздик баланын психологиясына таасир тийгизет. Балдарга көрсөтүлгөн зордук-зомбулук бул социалдык теңсиздиктин эң алгачкы башаты. Азыркы учурда балдарга тарбия берүүдөгү социалдык көйгөйлөр негизги орунда турат. Коомдогу социалдык ар түрдүү иш жүргүзүү тарбия берүү маселелерине өз таасирин тийгизет. Анткени жашоодо ар түрдүү маселелерди өз орду менен чечүү жана камсыз болуусу баланын тарбиясында маанилүү экендигин айтып түшүндүрүү керек. Социалдык мамилелер, социалдык керектөөлөр баланын жашоосунда эң маанилүү ролду аткарышат [1].

Мектепке чейинки өспүрүмдөрдү камкордукка алуу аларга колдоо көрсөтүү бул социалдык өнөктөштүк негизги орунда турат. Мектепке чейинки өспүрүмдөрдү тарбия берүү тармагында социалдык камсыз-

доо жана камкордукка алуу иш-аракети негизги ролду аткарат. Бүгүнкү күндө социалдык маселелер орчундуу экенин баса белгилесек болот. Жаш өспүрүмдөрдүн тарбиясын калыптандыруу иш-аракети аркылуу алардын тарбиясына көңүл бөлүү, камсыздандыруу жактарын эске алууга тийиш. Эгерде өспүрүмдөрдүн арасында социалдык муктаждыктар көп кездешсе, аларга татыктуу тарбия берүүгө бир топ тоскоолдуктар жаралат. Тарбия берүү тармагында социалдык адилеттүүлүк көйгөйлөрү көп кездешчү көрүнүш катары белгиленет. Коомдун өнүгүшүн камсыз кылуу жана өспүрүмдөрдүн социалдык абалын камсыздоо негизги маселе катары эсептелет. Азыркы учурда балдарды социалдык коргоо жана аларга колдоо көрсөтүү көйгөйлөрү негизги маселе боюнча калууда.

Мектепке чейинки өспүрүмдөрдү социалдык жактан тарбиялоо жана анын жашоо абалына байланыштуу экенине күбө болушкан. Мектепке чейинки өспүрүмдөр өздөрүнүн өнүгүү жолунда коом менен тыгыз байланышта болоору тарыхый мааниге ээ экендигин айтып келишкен. Балдардын коомго аралашуусуна жардам берген ар кандай оюндар жана оюнчуктар социалдык мүнөзүн көрсөтүп келген. Мектепке чейинки билим берүү жана социалдык өнөктөштүк баланын дүйнөнү көркөм кабыл алуусуна өзүн оюн эркин айтуусуна. Мектепке чейинки билим берүү жана социалдык өнөктөштүк баланын дүйнөнү көркөм кабыл алуусуна өзүнүн оюн эркин айтуусуна негизделген [1, 2].

Мектепке чейинки курактагы балдарга тарбия берүүнүн өзгөчөлүктөрү адамдар менен болгон мамилелерин өнүктүрүүдөгү жетишкен жактарын чагылдырып, баланын негизги мүнөзүн катыптануусуна социалдык жактан компетенттүүлүгүн калыптандырууга өнөктөштүк аркылуу иш жүзүнө ашырылат. Балдарга социалдык жактан колдоо көрсөтүү, жардам берүү, камсыздоо аракеттери тарбиячы-педагогго таандык экенин айтып, өнөктөштүк аркылуу балага керектүү баалуулуктар менен тапшыртууга болот. Өспүрүмдөрдүн жашоосунда социалдык маселелер негизги орунда турарын бардык мектепке чейинки билим берүү мекемелери жана социалдык өнөктөштүктөр аркылуу иш жүзүнө ашырылат. Баланын тарбиясына жооптуу адамдар баланын ички дүйнөсүн түшүнүп алардын жаш өзгөчөлүгүнө карата тарбия берүүнү камсыздоо коомдун зарылчылыктары. Балага коомдогу маданий баалуулуктары жөнүндө түшүндүрмө берүүдө тарбиячы эң маанилүү болгон социалдык өнөктөштүктүн көрсөткүчтөрү боюнча түшүндүрмө берилет. Мектепке чейинки билим берүү мекемелери, баланын дүйнө таанымын аныктап, тарбиянын социалдык аспектилерине басым жасалат. Социалдык тарбия чоңдор менен балдардын ортосундагы кызматташтык жана өнөктөштүк мамилелерге негизделген. Мектепке чейин билим берүү аркылуу бала-

нын социалдык жана инсандык өнүгүүсүнө шарт түзүлөт.

Кандай коомдо жашаганына карабастан жаш өспүрүмдөр социалдык жактан камсыздандырылат жана аларга өзгөчө көңүл бөлүнөт. Жаш өзгөчөлүгүнө байланыштуу өспүрүмдөр мектепке чейинки мекемелерде тарбияланууга жана мектептен билим алууга толук мүмкүнчүлүктөр берилген. Өсүп келе жаткан баланын социалдык коомдук жашоо менен байланыш түзүп, билим чөйрөсүндөгү социалдык-экономикалык өнөктөштүк аркылуу тарбия берүү жагын жандандыруу жана бекемдөөгө көңүл бөлүнөт. Баланын социалдык мүмкүнчүлүктөрүн кеңейтүү жана айлана-чөйрөсүндөгү балдар менен баарлашуу социалдык өнөктөштүк аркылуу башталат. Бала социалдык дүйнө жөнүндө гана маалымат албастан жүрүм-туруму бири-бирине болгон мамилелери, көз карашы өнүгөт. Өспүрүмдөрдүн жашоосунда социалдык маселелер негизги орунда турат жана азыркы учурдун эң негизги маселелеринин бири. Баланын тарбиясына жооптуу адамдар баланын ички дүйнөсүн түшүнүп алардын жаш өзгөчөлүгүнө карата тарбия берүүнү камсыздоо коомдун зарылчылыктары катары эсептелет. Балдардын социалдык жактан колдоо көрсөтүү, жардам берүүнү камсыздоо тарбиячы-педагогго таандык экенин айтып, өнөктөштүк аркылуу балага керектүү баалуулуктар менен таныштырууга болот.

Мектепке чейинки курактагы балдарды социалдык тарбия берүүнүн өзгөчөлүгү адамдар менен болгон мамилелерин өнүктүрүүдөгү жетишкен жактарын чагылдырып, баланын негизги мүнөзүн калыптандыруусун билим алуусун, тарбиясын компетенттүүлүгүн калыптандырууга өнөктөштүк аркылуу иш жүзүнө ашырылып келген. Кандай гана коомдо жашаганына карабастан жаш өспүрүмдөр социалдык жактан камсыздоо негизги маселе катары каралган. Жаш өзгөчөлүгүнө байланыштуу өспүрүмдөр мектепке чейинки мекемелердеги тарбияланууга жана мектептен билим алууга толук мүмкүнчүлүккө ээ. Бала социалдык дүйнө жөнүндө гана маалымат албастан жүрүм-туруму бири-бирине болгон мамилелери, көз карашы өнүгөт. Балага коомдогу маданий баалуулуктары жөнүндө түшүндүрмө берүүдө тарбиячы эң маанилүү болгон социалдык өнөктөштүктүн көрсөткүчтөрү боюнча түшүндүрмө берет. Мектепке чейинки билим берүү мекемелери, баланын дүйнө таанымын аныктап, тарбиянын социалдык аспектилерине басым жасалат. Социалдык тарбия чоңдор менен балдардын ортосундагы кызматташтык жана өнөктөштүк мамилелерге негизделген. Мектепке чейин билим берүү аркылуу баланын социалдык жана инсандык өнүгүүсүнө шарт түзүлөт. Тарбия берүү жана социалдык өнөктөштүк балдардын жашоо абалына көркөм өнөрлөрүн өсүп, өнүгүүсүнө таасирин тийгизип турат. Бала тарбиянын таасирдүү жактарына көңүл бөлүп, элдик көркөм кол

өнөргө жана сүрөт искусствосуна, элдик чыгармачылыктын ар кандай түрлөрүнө кызыгуусу, аны жасоо аракетине тарбиячылар колдоо көрсөтүү негизги орунда экенине көңүл бурулат. Ошондуктан билим берүү мекемелери менен социалдык өнөктөштүк бирдиктүү иш алып баруу жоопкерчилиги каралат. Мектепке чейинки билим берүү мекемелери баланын чыгармачылыгынын өнүгүү жактарына басым жасашкан. Балдардын иш аракетин баалоо, жан-дүйнөсүндөгү эң баалуу каражаттарды таанып-билүүгө көмөктөш болууга багытталат. Балдардын ички сезимине терең ишеним берүүгө, кайрымдуу, боорукер, камкор болууга тарбиялайт, бул өнөктөштүк негизги баскычтары катары бааланат. Мектепке чейинки балдарды социалдык жактан өнүктүрүүгө багытталган баланын гумандуулугуна, максаттуу билим алуусуна шарт түзүүгө көмөктөш болуу зарыл маселелердин бири катары каралат. Балдардын эстетикалык жөндөмдүүлүгүн эске алуу менен балага тарбия, билим берүүнүн баалуу жактарын эске алуу жолдорун аныктоодо социалдык өнөктөштүк менен бирдиктүү иш жүргүзүү жоопкерчилиги аныкталган. Мектепке чейинки билим берүү тармагында эң кеңири таралган, бул социалдык - педагогикалык система катары бала бакчаны эсептешкен. Мектепке чейинки курактагы балдарга социалдык реалдуулук менен тааныштыруу жана өз элинин маданиятын, жашоосун билүү тарбиянын орчундуу маселелеринин бири [3, 6].

Жаш курактагы балдарга тарбия берүү менен бирдикте социалдык тарбия өнөктөштүктүн негизги принциптери болуп жатат. Социалдык өнөктөштүк, мектепке чейинки өспүрүмдөргө руханий жактап билим берүү балдарды социалдык жактан камсыздандыруу катары эсептелет. Мунун негизги өзгөчөлүгү балдардын инсан катары калыптанышын билим алуусун ишке ашырат. Демек бүгүнкү күндө социалдык өнөктөштүк жана өспүрүмдөрдүн билимге болгон умтулуусун камсыздоо жана тарбия берүүнүн таасири негизги орунга чыгып, бүтүндөй коом менен байланыш түзөт. Билим жана тарбия берүү тармагында социалдык өнөктөштүктү өнүктүрүү боюнча тарбия берүүнүн баардык деңгээлин жогорулатуу азыркы учурдун талабы.

Баланын жашоосунда социалдык тажрыйбасын кеңейтүү анын башка балдар менен баарлашуусу процессинин өнүгүүсү мектепке чейинки мекемеге барганда башталат. Баланын социалдык мамилелерди гана таанып билүү аракети өнүкпөстөн тарбиянын бардык түрүн өзүнө алууга аракеттенет. Ошол убактан баштап балдардын социалдык дүйнө таанымды кеңейтип кенен маалымат алышат. Баланын ой-жүгүртүүсү, дүйнө таанымдын кеңейтүүгө багытталган тарбия берүү менен катар социалдык өнөктөштүк кызматына өзгөчө көңүл бурулат. Бардык учурда мектепке чейинки билим берүүдө социалдык өнөктөштүк кеңири

таралган процесс экенинин далилденген. Мектепке чейинки билим берүү жана социалдык өнөктөштүк аркылуу балдардын түшүнүктөрү калыптанып ар тараптуу таанышууга бала өзүнүн социалдык сапаттарын өнүктүрүп жашоосун өз алдынча уюштурууга үйрөнөт.

Башында айтылгандай бүгүнкү күндө балдардын билим алуусуна шарт түзүп, тарбия берүүгө милдеттүү түрдө иш жүргүзүүнө ашырууга өзгөчө көңүл бөлүнүүдө. Анткени мектепке чейинки мекемелерде тарбиянын алсыздыгы баланын билимине тарбиясына өз таасирин ушул күнгө чейин тийгизип келет. Айрыкча баса белгилей турган көйгөйдүн негизгиси бул мектепке чейинки мекемелерде адистиги туура келбеген адистердин иштеп жаткандыгы чыныгы көйгөй деп айтууга болот. Балдардын жан-дүйнөсү, тарбиясы, билиминин өсүп-өнүгүүсү тарбиячыга байланыштуу экендиги эзелтеден айтылып келет. Келечек муундарды тарбиялоодо социалдык өнөктөштүк жана биргелешип иш алып барууда абдан көп маселелер бар экенине ынанышыбыз керек [4].

Мектепке чейинки мекемелерге адистерди даярдоо бир топ жыл камсыздалбай калышы негизги көйгөйлүү маселелердин бири катары эсептөөгө болот. Бул көрүнүш мектепке чейинки билим берүү тармагында көптөгөн кыйынчылыктарды жаратты десек болот. Ошого карабастан мектепке чейинки мекемелерде социалдык өнөктөштүк аркылуу тарбиянын таасирдүү болушуна көмөктөш болуп өз ишмердүүлүгүн жүргүзүп келишкен. Мектепке чейинки билим берүү тармагы өзүнө тиешелүү маселелерди чечүүдө социалдык тармактар менен бир катар иш жүргүзүп келишкен. Мектепке чейинки таалим-тарбия иштерин максатка ылайык уюштуруу аны ишке ашыруу ыкмаларын жүргүзүүнүн натыйжалуу жактарын, тарбия берүүнүн зарылдыктарын, көйгөйлөрүн чечүүгө көмөктөш болот.

Мектепке чейинки мекемелерде балдардын ден соолугуна кам көрүү, көзөмөлдөө эң орчундуу маселе экендигин айтууга болот. Балдардын физикалык, психологиялык өнүгүүсүнө шарт түзүү жана аларды аныктоого мүмкүнчүлүк түзүп берүү керек. Анткени мектепке чейинки балдарга билим, тарбия берүүнү өнүктүрүүдө социалдык өнөктөштүк кызматы билдиргендей баланын социалдык жактан көзөмөлгө алуу негизги маселе катары бааланат деген түшүнүктү билдирет [5].

Баланын жашоосунда социалдык муктаждыктарын аныктоо аларга көмөктөш болуу баланын өнүгүү процессине билим алуусуна өз таасирин тийгизип келет. Мектепке чейинки курактагы балдарды тарбиялоо жана билим берүү ар бир доордо камсыздалышы каралып келген. Ошондуктан мектепке чейинки билим берүү мекемелери социалдык өнөктөштүк аркылуу балдардын тарбиясын жакшыртууга өз нугунда

камсыздоого тарбиянын орчундуу орду маселе экендигин баса белгилеп кетишкен.

Социалдык өнөктөштүк жана мектепке чейинки билим берүү тармагында баланы жагымсыз жагдайлардан алыстатуу, реалдуу жашоодогу көрүнүштөр менен тааныштырууда балдардын активдүүлүгүн арттырат. Мектепке чейинки билим берүү жана социалдык өнөктөштүк балдарды оор кырдаалдан, чыгуу карама-каршылыктардан алыс болууга шарт түзүү негизги маселе экенине карабай өзүбүзгө тиешелүү тармактар менен бирдикте иш алып буруу өнүгүүнүн жолдору болуп эсептелет.

Социалдык өнөктөштүк, элибизде эзелтеден эле бала тарбиялоону жаш мезгилинен баштап камсыздалат деген түшүнүктү билдирип келишкен. Ошого байланыштуу балага ишеничтүү колдоо көрсөтүү, социалдык жактан муктаждыктарын камсыздоо тарбия берүү уюткусу катары эсептешкен. Мектепке чейинки өспүрүмдөрдүн муктаждыктары тарбия берүүнүн негизги көйгөйлөрү катары белгиленет. Анткени мектепке чейинки курактагы өспүрүмдөрдү тарбиялоодо өз деңгээлинде карата талап кылуу, камсыздоо негизги ордунда турат. Бала тарбиялоодо жооптуу адамдар тарабынан алардын жашоосундагы көйгөйлөрдү өз убагында чечүү жана аларга ылайык социалдык камсыздоону жүргүзүү азыркы учурда орчундуу орунда турат. Ар кандай, тартыштык карабастан баланын аңсезимин өсүп-өнүгүүсүнө шарт түзүү тарбиянын өзгөчө бөлүгү экенине көңүл бөлүнөт. Социалдык мами-

лелер жана мектепке чейинки тарбия берүү, бир типтүү тарбия берүү менен камсыздалышы зарыл көрүнүштөр катарында кызмат өтөйт. Баланы акыл-эстүүлүккө тарбиялоо иш аракетинде социалдык өнөктөштүк орчундуу экенине басым жасалат. Баланын социалдык чөйрөнү таанып-билүүгө тарбиялоо бул баланын тарбиясына, билимине көз каранды. Мектепке чейинки билим берүү тармагы тарбия берүүнүн булагы экенине токтолобуз. Балага тарбия берүү менен гана чектелбестен алардын ден соолугуна кам көрүү анын талаптарын аткара билүү тарбиянын фактору катары белгиленген. Ошол учурда баланы туура тамактандырууга маани берүү, керектүү гигиенаны сактоо социалдык коргоонун өзгөчөлүктөрү. Жаш өспүрүмдөрдү тарбиялоо көпчүлүк учурда социалдык өнөктөштүк кайдыгер иштерди болтурбоого аракеттенүү керек. Мектепке чейинки балдарды өз кызыкчылыгына колдонуу, ар кандай эмгектерди жасоого эмес аларга өз алдынча бир нерселерди жасоого үйрөтүү, баланын ой жүгүртүүсүн кеңейтет [3,5].

Адабияттар:

1. Мадаминов Г. Устаттык өнөрү. - Б., 2016.
2. Мадаминов Г. Ата-энелер сиздер үчүн. - Б., 2016.
3. Асипова Н. Социалдык тарбия". - Б., 2004.
4. Халит Эртугул. Бала тарбиялоодогу жаңы ыкмалар. - Б., 2019.
5. Абидетегин Ж., Жапарбек уулу А. Адам көркү адеп. - Б., 2017.
6. Шмелева Н.Б. Введение в профессию "Социальная работа". - М., 2018.